

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

FSS 120 Informační minimum

Mgr. Jan Kříž

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Ústřední knihovna

Brno, 15. dubna 2013

Práce s EIZ

■ 2 x 45 min.

- ❖ vyhledávací techniky
- ❖ tvorba rešeršního dotazu
- ❖ praktické vyhledávání v databázích
- ❖ *úkol na další hodinu*

■ 2 x 45 min.

- ❖ kontrola úkolu + diskuse
- ❖ nadstavbové nástroje (Metalib, SFX, Portál elektronických časopisů a e-knih)

- „mediální komunikace„
- rozhlas*
- wom?n
- online vzdělávání OR virtuální vzdělávání
- Online social networks - Political aspects - United States
- novináři N3 Česká republika

Vyhledávání

1. Téma
2. Další specifikace
3. Výběr zdrojů
4. Boolovský model
5. Technika vyhledávání
6. Hodnocení vyhledaných záznamů
7. Další operace

1. Téma

1) Zamyslete se o čem chcete psát

- ❖ Vybrat téma není úplně jednoduché – mělo by být nové, inovativní...
- ❖ je nutné mít dost informací o daném tématu (pokud se studiem problematiky začínáte, nebojte se využít učebnice, encyklopedie, radu vyučujícího apod.)

2) Zformulujte téma nebo problém

- ❖ Metoda brainstormingu
- ❖ Myšlenkové mapy
- ❖ Klobouková metoda

Metoda brainstormingu

- ❖ Brainstorming je metoda, která je zaměřená na generování množství nápadů na určené téma.
- ❖ Funguje většinou skupinově, ale hravě ji uplatníte i sami.
- ❖ Příklad asociací na téma nůž: **vidlička, lžička, příbor, máslo, chleba, ostrý, bolest, zbraň, smrt, obrana, nůžky, nůše, košík, květiny, řezba, květinář, vysvědčení...**

Metoda brainstormingu

doporučené zásady

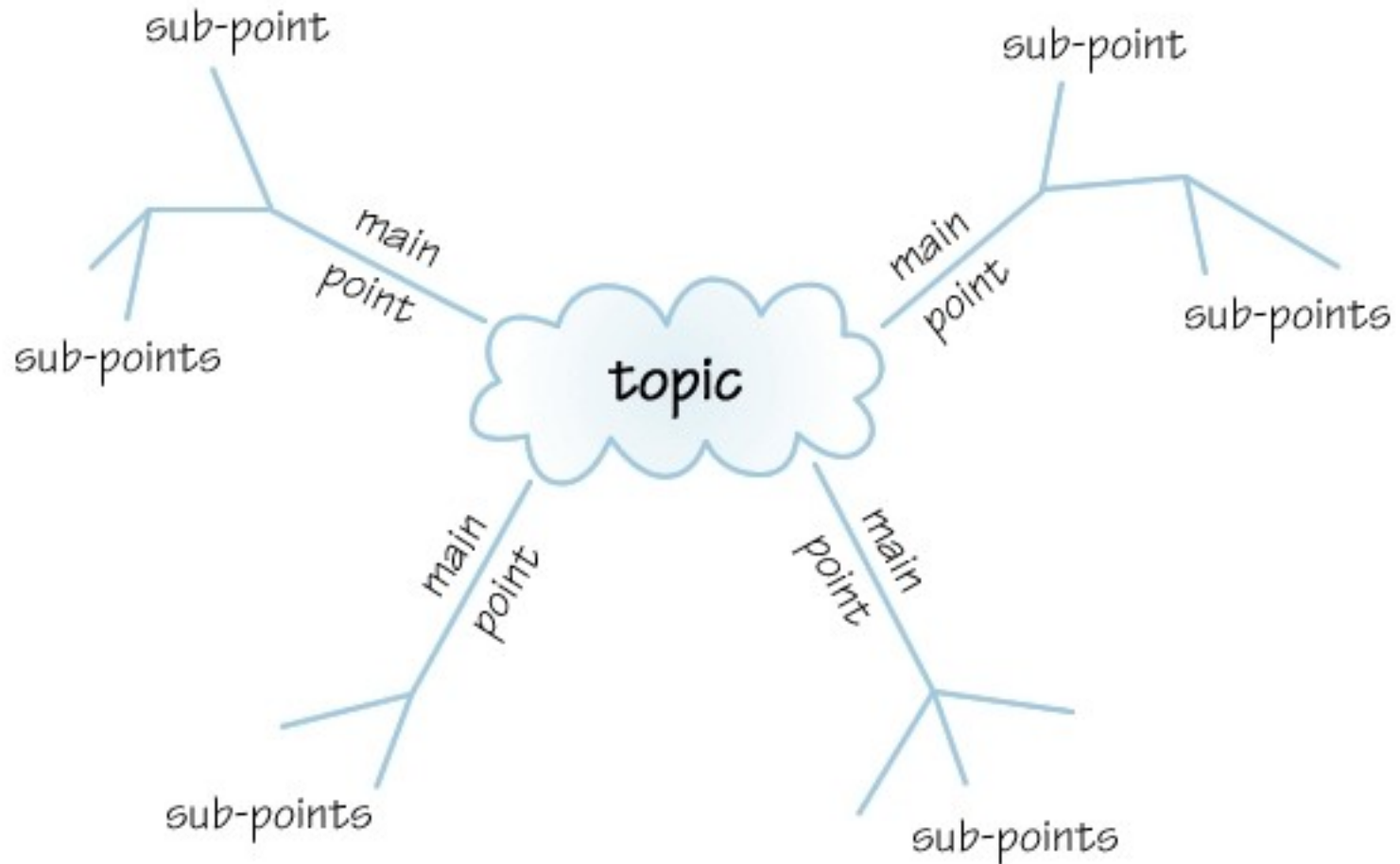
- nehodnoťte, **nekritizujte** (ani sebe, ani ostatní účastníky brainstormingu), zabíjí to kreativitu a vůbec ochotu něco vymýšlet
- vynasnažte se toho najít co nejvíc, zde **kvantita** vítězí nad kvalitou (prostě vymýšlejte **cokoliv**, co vás bude napadat, neselektujte)
- vše **zapisujte** (každý nápad, každé slovo zachyťte na papír, i když se vám to bude zdát jako hloupost)
- **inspirujte** se tím, co již na papíře je (to jsou asociace)
- pokud budete brainstorming provádět ve skupince, pamatujte, že v tu chvíli jste si všichni **rovni**
- nevyhodnocujte ihned (hodiny, přes noc nechat uležet)

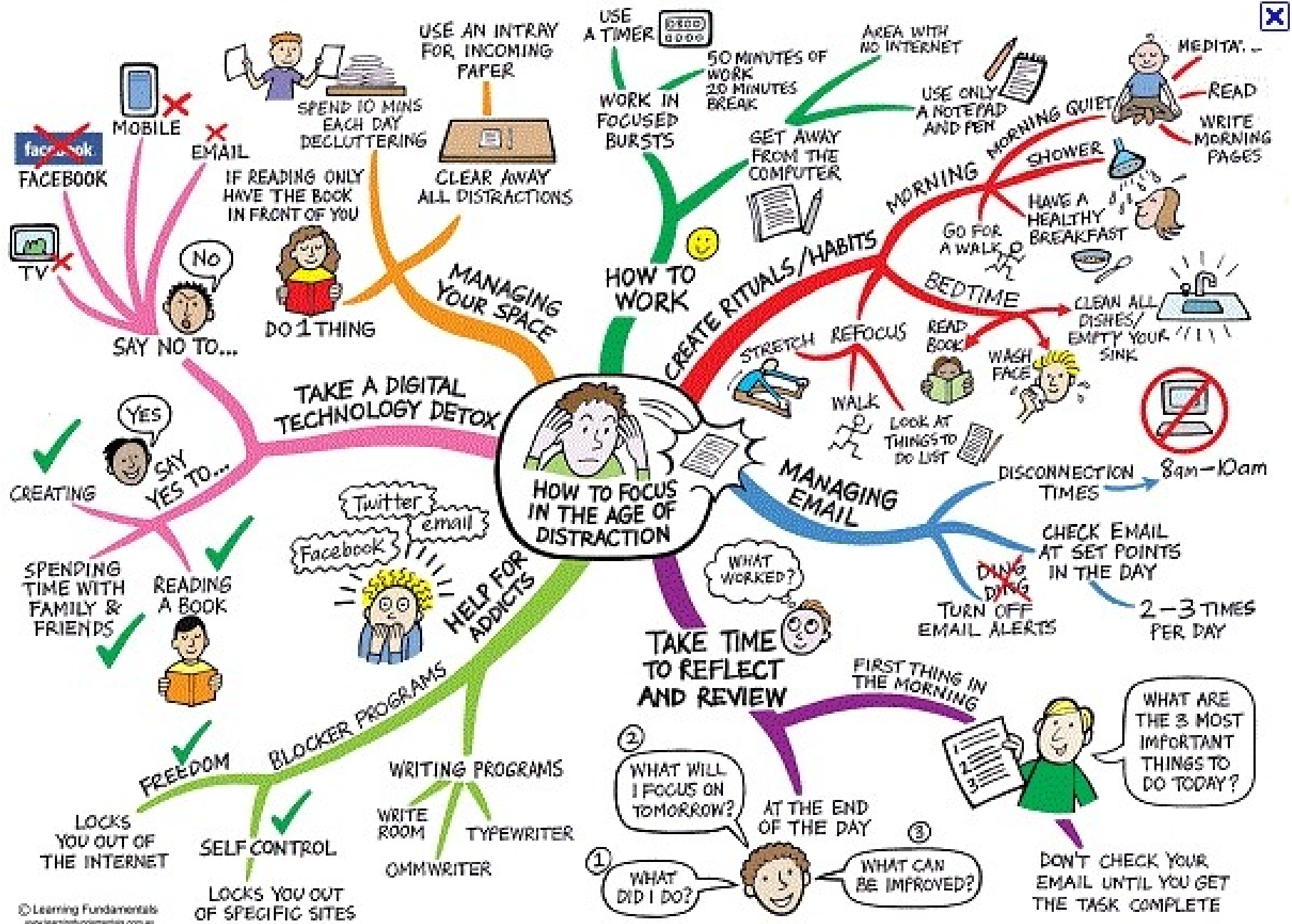
Myšlenkové mapy

- Podklad k prezentování, diskuzi apod. (slouží jako osnova mluvčímu)
- Technika učení (slouží k lepšímu zapamatování učiva)
- Vyhodnocení brainstormingu
- Nástroj pro plánování (času, práce, dovolené, diplomové práce, nákupu...)
- Nástroj pro zapisování poznámek
- Mentální mapa je velmi individuální záležitostí
- Myšlenkové mapy lze vytvářet i pomocí softwaru (např. [MindMeister](#))

Mind map example

Zdroj: <http://www.open.ac.uk/skillsforstudy/pictures/mind-map.gif>

Klobouková metoda

- Zakladatel lékař a psycholog Edwarda de Bono.
- Způsob, jak při jednání oddělit myšlenkové reakce lidí (rozum, city, informace, tvůrčí nápady, vše, co se při přemýšlení hrne ven najednou)
- Více [info](#)

Klobouková metoda

S tímto kloboukem pomocí kritického myšlení mapujete negativní aspekty.

S červeným kloboukem na hlavě máte za úkol ventilovat své pocity a tušení.

Kdo si dá na hlavu bílý klobouk, objektivně sděluje fakta a čísla.

Máte za úkol podněcovat nové myšlenky, zvážit všechny alternativy.

Nositel žlutého klobouku se zaměří na užitek a prospěch.

Určí cíl jednání a kdo si kdy nasadí který klobouk. Klade otázky, řídí diskusi. Sklízí »úrodu« myšlenek.

3) Vyjádřete téma ve formě

❖ **klíčových slov (hesel)**

- používejte zejména **podstatná jména**
- příd. jména, zájména a slovesa pouze pokud jsou opravdu nezbytné
- vyhýbejte se tzv. stop words (předložky, spojky, členy v cizích jazycích)

**př. *Palestina; dějiny; starověk;
psychické trauma; pacienti; rodina;***

*Pozn. v katalozích knihoven můžete nalézt i
tzv. **předmětová hesla***

**př. *psychické trauma – pacienti –
rodinné vztahy
Palestina – dějiny – starověk***

1. Téma
- 2. Další specifikace**
3. Výběr zdrojů
4. Boolovský model
5. Technika vyhledávání
6. Hodnocení vyhledaných záznamů
7. Další operace

2. Další specifikace

- **Před začátkem vlastního procesu vyhledávání je třeba si ujasnit:**
  - ❖ časové rozmezí
  - ❖ typy dokumentů (např. odborné časopisy, kapitoly z knih, příspěvky z konferencí, zpravodajství)
  - ❖ typ dat (text, audio, video)
  - ❖ jazyk dokumentů (většina světové produkce je v AJ)
  - ❖ **forma (odborná x populárně naučná)**

1. Téma
2. Další specifikace
- 3. Zdroje**
4. Průzkumová strategie
5. Vyhledávací postup
6. Technika vyhledávání

3. Zdroje

- Specializované odborné databáze
- Knihovní katalogy
- Specializované vyhledávače odborných informací
- Repozitáře
- Knihovny
- Další

1. Téma
2. Další specifikace
3. Výběr zdrojů
- 4. Boolovský model**
5. Technika vyhledávání
6. Hodnocení vyhledaných záznamů
7. Další operace

Boolovský model

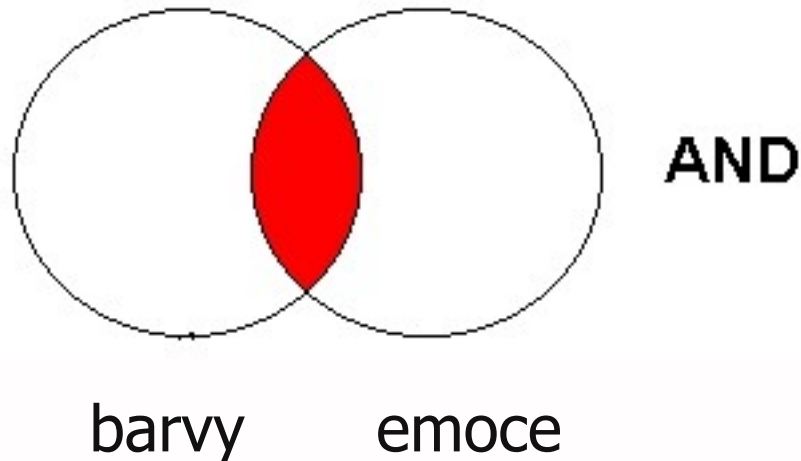
- Logický součin, průnik – operátor **AND**
- Logický součet, sjednocení – operátor **OR**
- Logická negace – operátor **NOT**
- **Krácení termínů** (truncation)
- Vyhledávání prostřednictvím **fráze**

Operátor AND

■ Logický součin, průnik

- ❖ Vyhledání jen těch dokumentů, ve kterých se **vyskytují obě klíčová slova**
- ❖ Výsledek průzkumu se **zužuje**
- ❖ Můžeme jej znázornit jako **průnik množin**

Př. barvy AND emoce

Operátor OR

- **Logický součet, sjednocení**

- ❖ Vyhledání dokumentů, které obsahují buď **jedno nebo druhé klíčové slovo**
- ❖ Výsledek průzkumu se **rozšiřuje**
- ❖ Můžeme jej znázornit jako **sjednocení množin**

Př. USA OR Spojené státy americké

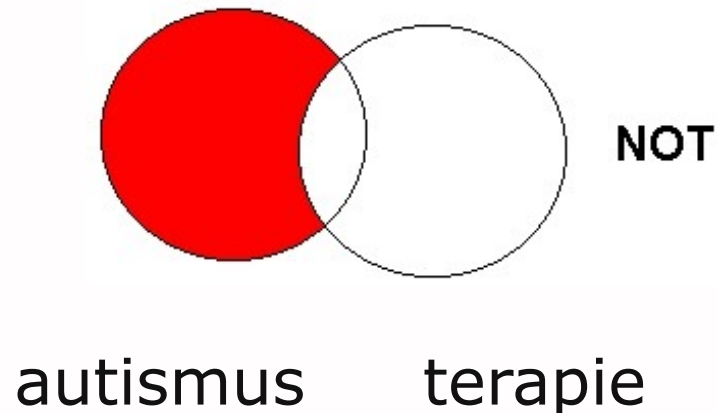

Operátor NOT

■ Logická negace

- ❖ **Vyloučí ty** záznamy o dokumentech, **které obsahují označené klíčové slovo**
- ❖ **Záleží na pořadí klíčových slov**
- ❖ Výsledek průzkumu se **zužuje**

Př. autismus NOT terapie

Proximitní operátory (operátory blízkosti)

■ NEAR, ADJACENT (ADJ), FOLLOWED BY

- ❖ Vyhledávání **vzájemně blízkých, přilehlých, sousedících pojmů**
- ❖ Vyhledají se informace a dokumenty, které **obsahují za sebou následující termíny, v zadaném pořadí**

Př. Demokraté N4 Republikáni

Krácení termínů (truncation)

■ Hledaný termín je zkrácen na kořen slova

- ❖ Systém dohledá všechny možné tvary podle tohoto kořenu
- ❖ Přípony nebo koncovky jsou nahrazeny zástupným znakem
- ❖ Výsledek vyhledávání se rozšiřuje
- ❖ Pozn. vyhledávací nástroje mohou využívat různé symboly

Př. psycholog* - vyhledá psycholog, psychologie, psychologický atd.

Zástupné znaky/maskování (wild cards)

■ Nahrazení určité části vyhledávacího termínu

- ❖ Mezi nejčastěji používané znaky patří * ? \$ %
- ❖ Znaky mohou zastupovat předpony, přípony, ale i vnořené řetězce znaků (např. při chemických sloučeninách)

Př. col*r, colo#r (color, colour)

wom?n (woman, women)

ne?t (next, nest, neat)

Vyhledávání prostřednictvím fráze

■ Bližší specifikace dotazu

- ❖ Slovní spojení
- ❖ Všechny slova se musí vyskytovat v přesném pořadí a uvedeném tvaru
- ❖ Nejčastěji se využívají uvozovky
- ❖ Výsledek vyhledávání se zužuje

***Př. „mezinárodní vztahy“
„psychologie dítěte“***

1. Téma
2. Další specifikace
3. Výběr zdrojů
4. Boolovský model
- 5. Technika vyhledávání**
6. Vlastní vyhledávací proces
7. Hodnocení vyhledaných záznamů
8. Další operace

6. Technika vyhledávání

- **Prohlížení (browsing)**

- **Vyhledávání (searching)**

- ❖ jednoduché
- ❖ pokročilé

1. Téma
2. Další specifikace
3. Výběr zdrojů
4. Boolovský model
5. Technika vyhledávání
- 6. Vlastní vyhledávací proces**
7. Hodnocení vyhledaných záznamů
8. Další operace

- Málokdy získáte relevantní záznamy po prvním vyhledávání
- Vždy je třeba rešeršní dotaz ladit
- Každý zdroj má vlastní pravidla vyhledávání a je třeba tomu uzpůsobit vyhledávací dotaz

Máte-li málo výsledků vyhledávání:

■ Rozšiřte dotaz

- ❖ přidejte další klíčová slova

■ Zrušte omezení

- ❖ např. typ dokumentu, dílčí databáze, jenom slova v názvu apod.

Máte-li mnoho výsledků vyhledávání:

■ **Zužte dotaz**

- ❖ konkretizujte
- ❖ lépe definujte klíčová slova
- ❖ zaměřte se pouze na nějakou oblast apod.

■ **Přidejte omezení**

- ❖ např. jenom slova v názvu, konkrétní země, typ dokumentu apod.

1. Téma
2. Další specifikace
3. Výběr zdrojů
4. Boolovský model
5. Technika vyhledávání
6. Vlastní vyhledávací proces
- 7. Hodnocení vyhledaných záznamů**
8. Další operace

- relevance
- důvěryhodnost zdroje
  - ❖ jména autorů, instituce, kontakty na správce...
- pravidelná aktualizace
- odbornost

1. Téma
2. Další specifikace
3. Výběr zdrojů
4. Boolovský model
5. Technika vyhledávání
6. Vlastní vyhledávací proces
7. Hodnocení vyhledaných záznamů
- 8. Další operace**

- tisk
- uložení
- export do citačního manageru

Google

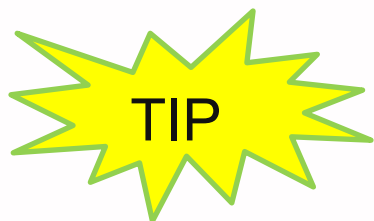
Příkazy v Google

- Video průvodce
- Přehledná infografika možností v Google
- Tipy příkazů:
  - ❖ Filetype: vyhledání určitého formátu dokumentu
  - ❖ Intitle: / Allintitle: hledání v názvu stránky
  - ❖ Related: hledání tématicky podobných stránek
  - ❖ Link: hledání stránek obsahující odkaz na stránky uvedeného zdroje
  - ❖ Inurl: nalezne konkrétní slovo v url adrese
  - ❖ Site: vyhledávání na jedné konkrétní stránce
  - ❖ Define: hledání definice pojmu
  - ❖ Info: vyhledávání informací o konkrétní stránce

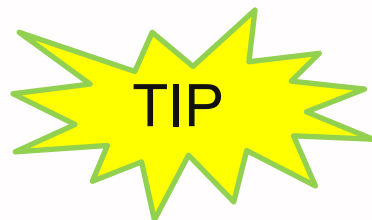
Shrnutí

- Téma
- Klíčová slova
- Formulace vyhledávacího dotazu
- Výběr vhodných zdrojů
- Vlastní vyhledávání
- Hodnocení vyhledaných záznamů
- Další operace

Pište si poznámky! *Budete vědět, které zdroje jste již prohledali, jakou formu dotazu jste použili, jaká klíčová slova jste přidávali apod.*

Usnadněte si práci a používejte citační managery *(např. EndNote Web)*

Informační hygiena a time management

- **Informační přetížení**
- **Pozor na tyto projevy:**
  - často myslí na počítač a internet
  - říkají si, že tyto činnosti musí omezit
  - pokusili se o to, ale převládly pocity neklidu
  - čas na pc jim zasahuje do práce, vztahů apod.
  - počítač jim umožňuje uniknout od problémů v životě atd.

Licencované zdroje

- Ebsco
- Sage
- Endnoteweb
- Citacepro

Literatura

- BIERNÁTOVÁ, O. Příkazy (návěští, tagy, search commands). *Iva: informační výchova na UTB ve Zlíně* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Knihovna, [2012] [cit. 2013-04-09]. Dostupné z http://iva.k.utb.cz/?page_id=788
- BIERNÁTOVÁ, O. Studuj kreativně: kreativní techniky v učení. *Iva: informační výchova na UTB ve Zlíně* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Knihovna, [2012] [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: http://iva.k.utb.cz/?page_id=2911
- KEJHOVÁ, Eva. Proč si na poradě hrát s klobouky. *Hospodářské noviny* [online]. 9. 6. 2008 [cit. 2013-04-10]. ISSN 1213 - 7693. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-25338970-proc-si-hrat-na-porade-s%20klobouky>
- STEINEROVÁ, J., M. GREŠKOVÁ, J. ILAVSKÁ. *Informačné stratégie v elektronickom prostredí*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2010, 190 s. ISBN 9788022328487.

Obrázky

- <http://www.open.ac.uk/skillsforstudy/pictures/mind-map.gif>
- <http://mojosimon.wordpress.com/>
- <http://spencerjardine.blogspot.cz/2012/02/boolean-search-strategies-videos.html>

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Děkujeme Vám za pozornost

Jan Kříž

jkriz@fss.muni.cz

infozdroje@fss.muni.cz